

DOKUMENTUMOK

Gróf Eszterházy Károly egri püspök fogadása 1767. július 12-én

„Anno 1767. die 12. July. Nagy Méltóságú Gróff Esterházy Károly Egri Püspökünk Eő Excellentiája mai napon kilencz óra tájban reggel Cséparul hozzánk szerencsésen érkezhén leg elsőben is a Disznó Rév halmánál tudniillik az Istvánházy Pusztán Nzetes Dósa Gergely Uram Három Nemes Districtusoknak Feő Notariussa az Nagy Kun Districtusnak nevel ékes köszöntésivel fogadta, a Rév előtt a Sz. Mártonyi Portuson Kormos Mátyás Nótárius Uram a Helységnek víg öröm hirdetéssével benemerentálta, onnét pedig Processionaliter menvén a Kerítésnek ajtajában Tisztel. Pater Nagy Ferencz Török Sz. Miklóssi Plebános eczersmind VEsperes Úr maga Diocesessinek ajánlásával az Templomban kísérte, ahol is ad Partem ülven Eő Excellentiája T. Nagy Pál Plebános Urunk köszöntötte, és így azután a Visitationhoz kezdven minden hátra maradás nélkül ell végzette, melly alkalmatossággal az Egyházy szolgálkkal is Conventiora léptünk...”¹

Gróf Eszterházy Károly
egri püspök

¹ Kunszentmártoni Tanácsjegyzőkönyv III. kötet. 70. lap.

Gróf Hadik András és Lyubomirszky herceg átutazása Kunszentmártonon 1768. február 25-én

„Ki indulván Nagy Mságú Generális Hadik¹ eő Excellentiája Mságos Generálisné és Kiss Asszonyával, úgy egész Udvari Tiszt Népeivel és sok számbul álló cselédgyeivel Erdély Országából, amellyet egynehány Esztendőig Mságos Gubernatori Hivatallával vezérlett, jött N. Szentés Várossa felé, ahonnan ide Helységünkben 25 Mentis Febr. Anni modo labentis 1768. dél előtt 11 óra tájban Fölséges Herczegi Vejével Lyobomerczky Lengyel országi Fejedelemmel és eő Herczegségének Herczegi Asszonyával és Lengyelekbül, Tatárokbul, Kozákokbul, öszvességgel 150 belső és külső udvari Személyekbül álló Népeivel: mind az két részrül pedig sok számú Hintókkal, úgy 194

Gróf Hadik András

pajzános és hintóbéli Lovakkal bé jöttek, akiknek is bé jövedeleik előtt Nzetes és Vzlő Kiss Mátyás Assessor Úr és mostani Nzetes Borbás József feő Bíró Úr magok mellé vévén Laky Ferencz és Harangozó Istvány Eskütt Uramékat 20 fegyveres Lovas hosszú Csákójú fekete Süveggel, és több ruhájokban is meg egyező Színnel fel ruházott Embereinkkel az határunk Szélire elejekben ki menvén, ottan aláza-tos beneventálással eő Excellentiájoknak s Herczekségekné hozzánk való magok meg alázásokat üdvözölvén, az Helységünkben való bé jövedeleiket ditsóítotték. Azon napon a Parochiális Háznál ebédelvén, amelyre 48 frtokat és 23 krajcárokat költöttünk, Helységünkben meg is háltak, és Uri teczésekből előbb tlt feő Bíró Úrhoz szállottak. Másnapon azután úgymint 26- regveli 9 óraker fölöstököm után innend mentek N. Cameralis Szólnok Várossában, ameddig úgy mint két Statoria 220 forspontos Lovakat legaláb adtunk, emellett azon 20 fegyveres Lovas Embereinket kísírteni odáig rendeltük, de tapasztalván Eő Excellentiája minden kitelhető hívséges cselekedeteinket /: amint mind Helységünkéből való ki indulása előtt, mind pedig által menvén a Körösön, ahol ott tlt Bíró Úr sótt kéz csókolással ismét Eő Excellentiájoknak s Herczekségekné magok meg alázásokat tisztelte, és érdemekhez képest elégtelen Udvarlásunkról fő hajtással való engedelem kéréssel követte, kegyessen recognoscaltá mondván: Azon leszek, hogy Kigyelmeteknek ezen Szívességét meg szolgállyam, és sokallom is a kigyelmetek mellettem tött Szíves fáradságát /: meg nem engette, hogy azon rendelt Lovas Embereink elkísírték, hanem hallván Bíró Úr ezen hozzánk viseltető Uri Kegyes-ségét, alázatosan esedezett, hogy tsak az határig is méltóztattnék Eő Excellentiája meg engedni, ameddig is meg engedvén elmentek. Onnand pedig hat Lovas embereink tlt Assessor Urammal egész Szólnok Várossáig elkísírtették. Ottan ismét Assessor Úr előtt Eő Excellentiája előbbi Uri favorát reiterálván, Bírák Uramékat különösen köszöntette.”

1 Kunszentmártoni Tanácsjegyzőkönyv III. kötet. 99-100. lap.

Hadik András gróf (valószínűleg a Csallóközben, 1710. október 16. – Bécs, 1790. március 12.): tábornagy. Felvidéki kisnemesi család sarja. 22 éves korában zászlósként a Dessewffy huszárezredbe állt, s a török elleni háború kezdetén (1736) már kapitányi rangban szolgált. Részt vett az osztrák örökösödési, majd a hétéves háborúban (1756-1763). 1744-ben ezredes, 1747-ben tábornok, 1756-ban altábornagy. 1757 októberében egy merész portyázáson Berlint is megsarcolta, ezért a hadműveletért a Mária Terézia Rend nagykeresztjét kapta. 1758 végén lovassági tábornok, 1762-63-ban a Sziléziában harcoló császári főszereg parancsnoka. A háború befejezése után grófi rangot és uradalmat kapott. 1764-től 1768-ig Erdély katonai főparancsnoka és királyi biztosa, egyben az erdélyi kormányssék vezetője. Ebben a minőségben indítványozta – Magyarországon elsőként – a jobbágyrendszer felszámolását. 1774-ben tábornagy és haláláig a bécsi Udvari Haditanács elnöke. Az ő nevéhez fűződik a bukovinai székelytelepek létrehozása (Hadikfalva, Istensegíts stb.).

Magyar Életrajzi Lexikon I. Akadémiai Kiadó, 1967. 654-655. oldal.

XI. AZ ÉLET HOSSZA KUNSZENTMÁRTONBAN.

Midőn tavál Dr. Fodor József az akadémiában tartott felolvasásában azon szomorú hírt konstatálta, hogy a szellemi élet munkásai rövidebb életet élnek Magyarországon mint más foglalkozásúak és kivált mint a hasonló állásúak külföldön: az a kérdés támadt bennem, vajjon meddig élhetnek nálunk azok az emberek kik kezök munkájával keresik napi kenyeröket. Azt gondoltam, hogy ezen kérdésre némi felvilágosítást anyakönyveinkben lehetne találni. Hiszen azon adatok között, melyek halottaink anyakönyveiben fel vannak halmozódva, ott áll egyik rovatban az elhunytnak a kora is. Városunk lakosságának zömét pedig, miként az alföldi városokét általában, a földművesek – és kisebb részben az iparosok – osztálya teszi. S így azon kérdésre, hogy mekkora hosszú életet él Magyarországon a népesség azon főkontingense, amely testi munkával foglalkozik, az anyakönyveinkben levő koradatok a valót megközelítő feleletet adhatnak.

Az elhunytak kiírását az 1780-ik évvel kezdtem meg. Jóllehet anyakönyveink 1718-ig* nyúlnak vissza, a csoportosítást még sem onnan kezdtem, a minek az az oka, hogy a följegyzést rovatok szerint csak a múlt század hetvenes éveiben kezdték meg. A 100-ik esztendő, melylyel az adatok gyűjtését** befejeztem, az 1879-iki. Az elhunytak átlagos korának kiszámítása végett az elhaltakat 101 rovatba (0–100 évesek, és 100 éven felüliek) csoportosítottam, és a kiszámításnál ugyan azon módszert fogadtam el, melyet K ő r ő s i ismertet és használ.***¹

A 101 rovatba való bejegyzésnél következőleg jártam el: A 0–1 évesek rovatába azon halottakat írtam, kik első évöket még be nem töltötték; a kik anyakönyveinkben 1 éveseknek voltak beírva, azokat az 1-2 éves halottak rovatába jegyeztem.

A 100 évre terjedő idő alatt 23,346 ismert és 31 ismeretlen korú halottakat jegyeztek fel anyakönyveinkben, kik csaknem kivétel nélkül ide való illetőségűek és katolikusak voltak. Idegen vajmi kevés találkozik. Egy időben városunk a Nagy-Kun kerületnek székhelye lévén, néhány rab itt fejezte be életét az igazságszolgáltatás keze alatt. A szabadságharcz alatt 42 ismert és 8 ismeretlen korú, különféle ezredekhez tartozó katonát temettek el.

* A városi levéltárban levő s egy 94 éves aggastyán elbeszélése folytán 1762. január 13-ikán fölvett jegyzőkönyv szerint a letelepülés Kunszentmártonban 1719-ben történt, amikor is a Jász-Apáthitól többen egy új adónak aránytalan kivetése miatt kivándoroltak. A népnek gyorsan kellett szaporodni, mert 1721-ben a vácsi püspöktől már önálló lelkészt kértek, de tőle nem kapván, az egri püspökhöz fordultak, ki 1721-ben adott is nekik lelképásztort. Azonban már a tömeges letelepedés előtt is kellett itt többeknek, mert az első anyakönyvi feljegyzések 1718. szeptember havából valók, mikor is e Kun pusztá a csongrádi plébániához tartozott. A rendszeres anyakönyvezés csak 1719-ben kezdődik, s az előbbi eseteket is valószínűleg csak ebben az évben jegyezték be. A község 1807-ben városi rangot kapott. 1814-ben az összes katolikus lakosság 5252 lelket számlált. (Acta praeliminaria visitationis canonicae.) Az 1870-iki népszámlálás szerint a város egész területén (Csorba és Mesterszállás pusztákkal együtt) 9446, s az 1880-iki szerint 10,254 katolikus lakott; az utóbbi évben az összes polgári népesség 11,155 főre rúgott.

** El nem mulaszthatom e helyen köszönetemet nyilvánítani Urbanovics Antal és Vágó Pál tanítóknak, kik (kivált az utóbbi) a kiírásnál fáradhatatlanul segítettek.

*** „Budapest főváros halandósága az 1876–1881 években” című munka 64. l.

A 23,346 halottnak átlagos korát 18.30 évnél találtam. Ha azonban a gyermekeket (a 0–5 éveseknek 13,353 esetét), kik átlagosan 1.29 évet éltek, számba nem vesszük, úgy az 5 évnél idősebbek korát 9813 eset után 41.75 évnél kapjuk.

A statisztikusok ara a kérdésre, vajjon az újabb, vagy a régebbi korban éltek-e hosszabb életet az emberek, eltérő feleletet adnak. Vajjon a mi adataink mit tanúsítanak?

Hogy e kérdésre feleletet adhassak, az elhunytakat 50–50 év szerint két csoportra különítettem s mindegyikre nézve külön kiszámítottam az átlagos kort. Ez pedig tesz: az 1780–1829. időszaka alatt (8085 eset után) 16,41, az 1830–1879. időszak alatt (15,261 eset után) 19.30 évet.

Ha a 0–5 éves gyermekhalottakat, kik az előbbi időszak alatt (5030 eset) 1.37, s az utóbbi alatt (8503 eset) 1.25 évet éltek, leszámítjuk, úgy az 5 évnél idősebb halottak átlagos életkora tesz: az 1780–1829 időszak alatt (3055 eset után) 41.17, az 1830–1879 időszak alatt (6758 eset után) 42.01 évet.

Ezen számokból tehát az következne, hogy az 5 évnél idősebb elhunytaink az utóbbi 50 év (1830–1879) alatt *hosszabb életűek* voltak, mint az 1780–1829-iki időszak alatt elhaltak.

Ha azonban csupán a nagykorú² (24 évnél idősebb) halottak után számítjuk az átlagos kort, úgy a fentitől eltérő eredményt kapunk. Ugyanis a kiskorú (a 24 évet be nem töltött) halottak átlagos életkora tesz: 1780–1879 alatt (16,584 eset után) 3.36, az 1780–1829 időszak alatt (6015 eset után) 3.08, az 1830–1879 időszak alatt (10,569 eset után) 3.51 évet; ellenben a nagykorú elhunytak közepes kora egyenlő: 1780–1829. időszak alatt (2070 eset után) 55.0, az 1830–1879. időszak alatt (4692 eset után) 54.81 évet.

A nagykorúságot érő emberek e szerint hosszabb életet éltek az 1780–1829 közötti időben mint az utóbbi 50 év (1830–1879) alatt. A különbség azonban, csak 8/10 évet, s így realis értékkel azon kérdés eldöntésénél: vajjon a régibb vagy az újabb kori emberek hosszabb életűek-e, alig bir. Ellenben a kiskorúak tetemesen hosszabb életűek az utóbbi 50 év alatt, a mi azt tanúsítja, hogy a gyermekhalandóság az újabb időben csökkent.

Midőn a halottak kiírásához hozzá fogtam, tekintet nélkül voltam a férfiakra és a nőkre. Később azonban látván, hogy a férfiakra és nőkre való csoportosítás alig szaporítja a munkát, és hogy ily módon tanulságos adatok birtokába juthatunk, az utolsó 40 év (1840–1879) kiírásánál a férfigalottakat a nőktől elkülönítettem.

Ezen időszak alatt a *fineműek* átlagos kora (6622 eset után) 19.01 évet tesz, a nőneműeké pedig (6076 eset után) 19.14 évet; a 0–5 éves fineműek (3763 eset) 1.17, a nőneműek pedig (3362 eset) 1.29 évet; ellenben az 5 évnél idősebb férfigalottak közepes kora (2859 eset) 42.49, s a nőké (2714 eset) 41.27 év. Az 5 évnél idősebb férfiak tehát 1.22 évvel hosszabb életűeknek bizonyulnak, mint a nők.³

Ha az 1840–1879-iki időszak alatt elhunytakat kis- (24 évet be nem töltött) és nagykorú (24 évet betöltött) elhunytakra különítjük, azon eredményre jutunk, hogy a kiskorúak közepes kora tesz:

a fineműeknél (4458 eset) 3.29,

2 A 25–30 éveseknél az elhunyt egyének számát 27-tel szoroztam, a 20–24 éveseknél 22-vel.

3 Ha a fi. és nőneműeket összegezzük, e 40 év alatt a halottak közepes kora (12,698 eset) 19.07, a 0–5 éveseké (7125 eset) 1.22, s az 5 évnél idősebbeké (5573 eset) 41.89 évet tesz.

a nőneműeknél (4202 eset) 3.62, átlagosan 3.51 évet;
ellenben a nagykorúak átlagos kora:
a fineműeknél (1964 eset) 55.99,
a nőneműeknél (1874 eset) 53,9, átlagosan 54.96 év.

Akár tehát az 5, akár a 24 évnél idősebb elhunytak átlagos korát tekintjük is, mindenképpen a *férfiak mutatkoznak hosszabb életűeknek*. Mégpedig az 5 évnél idősebb férfiak 22 évvel múlják felül a nők átlagos korát, a 24 évnél idősebb férfiak ellenben 2.06 évvel élnek hosszabb életet, mint a nők.

És hogy a férfiak csakugyan szívósabb életűek, mint a nők, arra mutat az is, hogy azon 11 egyén között, kik 100 esztendő alatt (1780–1879) 100 évnél nagyobb kort értek, 8 féfi és csak 3 nő volt.⁴ A fenti számok még azt is tanúsítják, hogy több volt a fi–, mint a nőnemű halott, úgy hogy 100 férfiről csak 92 nő jut; továbbá, hogy ezen 40 esztendő alatt is valamivel kisebb a nagykorú halottak átlagos kora (54.96 év), mint az 1780–1829 alatt elhunytaké (55.10 év).

Dr. Fodor úgy találta⁵, hogy Magyarországon a társadalom javából elhunyt 24 évnél idősebb férfiak közepes kora (4487 eset után) 59.3 évet tett. S ime városunkban az anyagi munka emberei (1964 férfi) csak 56 évet éltek! Szerinte a magyar magasrangú nők átlagos kora (136 eset után) 63.7, s a nemfőrangúaké (707 eset után) 51.6 évet tett; nálunk a nők (1874 eset) csak 53.9 évet éltek.

Hogy kitűnjék, vajjon mennyi volt elhunytaink között az öreg ember, a következő számokat csoportosítottam. Ugyanis a nagykorú (24 évnél idősebb) halottak között következő %-kal szerepelnek a 60, 70, 80 évnél idősebb elhunytak:

	1780-1829	1830-1879	1780-1879
	874 esetből	1961 esetből	2835 esetből
60 évnél idősebbek	42.90%	41.79%	41.93%
70 évnél idősebbek	20.10%	20.92%	20.67%
80 évnél idősebbek	7.20%	6.07%	6.42%

A fenti ténnyel, hogy a nagykorú emberek 1780–1829 között nagyobb kort értek, mint a következő újabb 50 év alatt, egyezik ezen táblázat is, a mennyiben több volt a 60 és 80 évnél idősebb halott 1780-1829, mint 1830–1879 alatt.

Ha pedig azt keressük, vajjon a 60 évet meghaladottak között hányan halnak el 70-ig, 80-ig vagy azon túl, úgy a következő számok megmondják, hogy a 1780–1879 alatt a 60–70 évesek 50.69 %-kal, a 71–80 évesek 34.00 %-kal, a 80 év fölöttiek 15.31. %-kal szerepelnek; hogy tehát 100 halott között, kik 60 évnél nagyobb kort értek, csupán csak 15.3 % volt, kik életök 80-ik évét meghaladták.

Annak kiderítésére, vajjon az öreg, 60 évnél idősebb halottak között több-e a férfi vagy pedig a nő, megint csak az 1840–1879-iki időszak alatt elhunytak

4 A 100 évet meghaladó elhunytak között volt 7 özvegy és 1 nős férfi, 2 özvegy és 1 férjes nő. A 11 egyén között volt: 100 éves férfi 3 és nő 2

101 „ „ 1 „ „ 1
103 „ „ 1 „ „ –
105 „ „ 1 „ „ –
106 „ „ 1 „ „ –
107 „ „ 1 „ „ –

5 Tudományos Akadémia évkönyve. XVII. köt. 3. darab. 33. l.

szolgálhatnak. Ezen 40 év alatt ugyanis 60 évet meghaladott 881 férfi és 746 nő halt el, kik a 24 éven felüli férfiaknak (1964 eset) és nőknek (1874 eset) következő %-át teszik:

	60	70	80
	év fölött		
Férfiak	44.86%	22.96%	6.67% ⁶
Nők	39.81% ⁷	19.90%	5.55%

A férfiak között e szerint több van, ki 60, 70, 80 évnél nagyobb kort ér, mint a nők között, a mi hasonlóképpen egyezik a főtebb talált eredménnyel, hogy t. i. a nők rövidebb életűek voltak, mint a férfiak.

Ha pedig csak a 60 évnél korosabb elhunytakat vesszük számba, s azt számítjuk ki, hogy ezek közül mennyi halt meg 60–70, mennyi 70–80 és mennyi több mint 80 éves korában, a következő eredményt kapjuk:

	61–70	71–80	80
	éves	éves	év fölött
Férfiak	48.81%	36.32%	14.87% ⁸
Nők	50.00%	36.16%	13.94% ⁹

Ime 100 férfi között, kik 60 évet meghaladó korban hunytak el, 48.8 van 61–70 éves, nő ellenben 50; 80 évnél korosabb férfi még 14.9, nő már csak 13.9 található. Ezen adatok ismét csak azt bizonyítják, amit az átlagos kornál is láttunk, hogy a férfiak hosszabb, szívósabb életűek mint a nők.

Az eddig közlött számcsoportosításokból az derül ki, hogy városunk férfi- és nőlakossága 100 év alatt rövidebb életet élt, mint Dr. Fodor számítása lapján Magyarországon a főrangú és művelt férfiak és nők élni szoktak. Ha szabad volna városunk népességéről az egész országra következtetést vonni, azt kellene mondanunk, hogy *országunkban az anyagi munkának emberei a társadalom előkelőbb osztályainál és a szellemi élet munkásainál rövidebb életűek szoktak lenni.* S ha a férfiak valamivel hosszabb életűeknek bizonyultak mint a nők, annak oka talán abban keresendő, hogy városunk női eleme kevesebbet mozog künn a szabad természetben, kevesebb testedző munkát végez, mint a férfiak.

A 60 évet meghaladó korosztályok halandósági viszonyaival megismerkedvén, nem lesz érdektelen a többi elhunytak koréveivel is foglalkoznunk.

6 Fodor szerint a szellemi munkával foglalkozó magyar férfiak között volt: 60 év felett 55.5%, 70 év felett 32.0%, 80 év felett 10.7%. (Idézett mű 34.1.,

7 A magyar magasrangú nők között 66%, és a nem főrangúak között 40 % ért el ilyen kort. (Fodor i. h.)

8 A magyar társadalom javát képező férfiak között volt: 60–70 éves 43.0 %, 70–80 éves 38 %, 80 év felett 19.0 %. (Fodor . h.)

9 A művelt nők között volt:

	60–70 éves	70–80 éves	80 év fölött
Főrangú	30.0 %	44.4%	25.6%
Nem főrangú	44.8 %	37.1%	18.1%

(Fodor i. h.)

Említettem már, hogy 100 esztendő alatt 23,346 ismert korú halott van könyveinkben feljegyezve. A két 50 éves időszaknak elsejében 8085, másodikában 15,261 a halottak száma. Lássuk tehát, ezen elhunytaknak hány százaléka esik az egyes korosztályokra úgy általában a 100, mint a külön-külön az 50-50 év alatt. A halottak százaléka ez:

Korév	1780-1829	1830-1879	1780-1879
0-5	62.21%	55.72%	57.97%
5-10	6.62%	6.14%	6.31%
10-15	2.18%	2.41%	2.33%
15-20	1.71%	2.64%	2.32%
20-30	3.53%	5.22%	4.63%
30-40	4.55%	4.58%	4.57%
40-50	3.88%	4.76%	4.45%
50-60	4.51%	5.69%	5.28%
60-70	5.66%	6.41%	6.16%
70-80	5.30%	4.57%	4.13%
80-90	1.36%	1.67%	1.56%
90-100	0.37%	0.18%	0.25%
100-on felül	0.11%	0.01%	0.05%
Összeg	99.99%	100.00%	100.01%

E számok szomorú fényt vetnek egészségügyünkre. A 100 esztendő alatt 100 halott közül 58 gyermek (0-5 éves) van! De bármilyen szomorú is e kimutatás, mégis egy kis vigasztalást is találunk benne, azt t.i., hogy az utóbbi 50 év alatt a gyermekek halálozása jelentékenyen csökkent, t. i. 100 halott között 6.5 százalékkal volt kevesebb gyermekhalott 1830-1879, mint 1780-1829 alatt.

De nemcsak az 5, hanem a 10 éven aluli gyermekhalandóság is csökkent az újabb időben, úgy hogy 100 halott között 7-tel volt kevesebb 0-10 éves halott 1830-1879 alatt, mint az 1780-1829-iki időszak alatt. Ugyanezt mondhatjuk a kiskorú (24 éven aluli) halottakról általában. 1780-1829 alatt 100 halottra 74.4, 1830-1879 alatt pedig csak 69.3 kiskorú jut.

Tekintsük még továbbá azt is, vajjon van-e olyan szaka az életnek, midőn a férfi és női nem halálozásánál feltűnőbb eltérések mutatkoznak. Az 1840-1879-iki időszak alatt 6622 férfi és 6076 nő halt meg. Az egyes korévekre következő százalék jut:

Korév	Férfiak	Nők	Korév	Férfiak	Nők
0-5	56.83%	55.33%	50-60	5.41%	5.58%
5-10	6.46%	5.96%	60-70	6.49%	6.14%
10-15	2.17%	2.57%	70-80	4.83%	4.43%
15-20	2.48%	3.11%	80-90	1.83%	1.45%
20-30	5.04%	5.23%	90-100	0.12%	0.23%
30-40	3.62%	5.25%	100-on felüli	0.03%	0.03%
40-50	4.68%	4.69%	Összeg	99.99%	100.00%

Ime 100 halott között a 0-10 éveseknél 2-vel több a fi-, mint a nőnemű. A 10-20 éveseknél már megváltozik a viszony s 1-gyel több a nőhalott; a 20-40 éveseknél már 1.8-del több a nő, mint a férfi. Legfeltűnőbb azonban a viszony a 30-40 éveseknél, a mennyiben 100 halott között 3.6 férfi és 5.2 nő fordul elő. Az élet többi szakaszaiban a halandósági viszony férfiak és nők között majdnem egyforma. – A kiskorú (24 éven aluli) halottak a férfiaknál 70,34, s a nőknél 69.16%-kal vannak képviselve.

A statisztikusok a halálozások okait fürkészhén, a meteorológiai elemekre, kiváltképen a hőmérsékletre is kiterjesztik figyelmöket. Engem is érdekelt annak a megtudása, vajon az évszakok vannak-e befolyással a halálozásra. Meteorológiai szempontból tekintve 100 esztendő elegendő hosszú idő arra, hogy a meteorológiai elemek normális értékeit, ha nem is minden egyes hónapra, de legalább az évszakokra nézve le lehessen vezetni. Ha az évszakok befolyásolják a halálozást, úgy ezen befolyásnak inkább kell mutatkoznia, ha a számítást kevesebb halottra terjesztjük ki, kik hosszabb idő alatt hűnytak el, mintha rövidebb időből való több halálesetet veszünk számításba. A hónapok nem lévén egyforma hosszúak, s így közvetlenül össze nem hasonlíthatók, azt tettem, hogy kiszámítottam, hányan haláltak meg 1000 nap alatt ebben vagy abban a hónapban vagy évszakban. Az eredmény ez: Elhalt 1000 nap alatt januáriusban 657, februáriusban 728, márcziusban 715, áprilisban 674, májusban 587, júniusban 544, júliusban 559, augusztusban 705, szeptemberben 660, októberben 614, novemberben 607, decemberben 633; télen (decz.-febr.) 671, tavaszkor (márcz.-máj.) 661, nyáron (jún.-aug.) 603, őszkor (szept.-nov.) 627.

A legkedvezőtlenebb hónapok tehát a februárius és márczius, a legkedvezőbbek pedig június és július. Februáriustól csökken a halandóság egyrészt június-júliusig, másrészt januárius-decemberen át november-októberig. Kivételt szenved augusztus-szeptember, ahol a csökkenés szaporodásba megy át. Ez abnormális tünet; de megérthető abból, hogy e két hónap főképpen a járványos betegségeknek, nevezetesen a kolerának s a gyermekek bélhurutjának az ideje.

Ama járványos betegségek nélkül a nyári hónapokat kellene a legegészségesebbeknek tartanunk; különben így is 1000 nyári napra 603, télire pedig 671 halott jut. Még a járványos betegségek sem képesek tehát a nyár kedvező egészségi voltát felismerhetetlenné tenni. Sőt ha az évet két részre osztjuk, úgy is a hideg fél évre (nov.-ápr.) 1000 nap alatt 669, ellenben a melege (máj.-október) csak 601 halott jut.

A népesedési viszonyokra tanulságos adatokat kapunk, ha a halálozásokat egybevetjük a születésekkel. Itt azon öröndetes tényt kell konstatálnunk, hogy a 100 esztendő alatt a születések jóval felülmúlják a halálozásokat, még pedig nemcsak általában, hanem évtizedenként is, a mennyiben t. i. 1000 szülöttre esik:

1780-1798 alatt	795 halott	1830-1839 alatt	752 halott
1790-1799 alatt	813 halott	1840-1849 alatt	790 halott
1800-1809 alatt	712 halott	1850-1859 alatt	621 halott
1810-1819 alatt	615 halott	1860-1869 alatt	712 halott
1820-1829 alatt	671 halott	1870-1879 alatt	718 halott
		1780-1879 alatt	708 halott

1000 szülöttre e szerint a 100 esztendő alatt általában 708 halott jut. Legkedvezőbb a viszony az 1810-1819-iki évtizedben s legkedvezőtlenebb 1790-1799 alatt. Említésre méltó az is, hogy az egész 100 esztendő alatt mindössze 15 év fordul elő, amikor több volt a halott, mint a szülött. E 15 év között legmostohább az 1831-iki kolerás év, mikor 257 újszülöttre 457 halott jutott.

A népesedés fokozódásával fokozódnak a születések és halálozások. Lássuk, vajjon egyenletesen történt-e a fokozódás, vagy pedig bizonyos ugrások vehetők észre. A születések 33,012, a halálozások 23,370 esettel szerepelnek. Ezen összegekből az egyes évtizedekre a következő százalékok esnek:

	A születéseknél	A halálozásoknál
1780-1789 alatt	4.73%	5.32%
1790-1799 alatt	5.64%	6.14%
1800-1809 alatt	7.47%	7.48%
1810-1819 alatt	8.13%	7.07%
1820-1829 alatt	9.20%	8.74%
1830-1839 alatt	10.11%	10.93%
1840-1849 alatt	12.16%	13.53%
1850-1859 alatt	13.18%	11.56%
1860-1869 alatt	13.39%	12.99%
1870-1879 alatt	16.00%	16.23%
Összeg:	100.01%	99.99%

A születésekben évtizedenként fokozatos emelkedés mutatkozik, mely legcsekélyebb a jelen század hatvanas éveiben, s legnagyobb mértékű az utolsó évtizedben (1870-1879). A halálozásoknál már ugrások mutatkoznak, a mennyiben az 1840-es években rohamos szaporodásnak s aztán az 50-es években apadásnak indultak.

Eddigélé a haláleseteket részint önmagokban tekintve, részint a születésekhez viszonyítva vontuk számításunk körébe; viszonyítsuk már most azokat az időnkénti lakossághoz is, ismerjük meg a halálozási és születési koefficienssel is. A katolikus lélekszámot három évből (1814, 1870, 1880) ismerjük. A kétféle koefficiens azonban, minthogy a kis számoknál kevés megbízhatóság van, nem e három évből számítottam, hanem részint az 1814-1880, részint az 1870-1880 évek alatti lakosság s a halál- és születések átlagából, 1000 lakosra vonatkoztatva, a koefficienszt a következő számok fejezik ki:

a halálozásnál 1814-1880 alatt 36.0

a halálozásnál 1870-1880 alatt 39.3

a születésnél 1870-1880 alatt 54.5¹⁰

10 1870-1880-ban 11 év alatt született 5890, elhalt 4250. – 1780-1879. alatt a születések mintegy 9642 esettel múlják fölül a halálozásokat.; 100 esztendő alatt ennyivel szaporodott a lakosság. Ebből következtetve, 1780-ban a lélekszám csak mintegy 600 főre rúgott volna (mert 1880-ban a katolikus lakosság 10,254-et tett). Pedig többeknek kellett lenni; hiszen már 1720-ban mintegy 1000-nek kellett annak lennie mert akkor 60 születés és 10 párnak az egybekelése van könyveinkbe bejegyezve. Eszerint tehát azt kell hinnünk, hogy városunkból időnként több vándorolt ki, mint a mennyi bevándorolt.

Ezek a számok városunk népesedési viszonyait eléggé kedvező színben tüntetik fel, a mennyiben az 1870-1880 alatti 11 évben a születési koefficiens 15.2-del múlja felül a halálozását.

Hegyfoky Kabos: Az élet hossza Kunszentmártonban

(*Természettudományi Közlöny* 18. évf. 200. sz. 1886. április 158-163 p.)

(Szöveghű másolat)

Kálnoky László

Eretnek a századfordulón

K. (Kállay) Ákos, anyai nagyapám testvére falusi plébános, majd Egerben az érseki liceumi könyvtár könyvtárosa volt. Nagyapám népes családjában bőven akadtak mindenféle rendű és rangú emberek, főispántól sipistáig², de sohasem hallottam, hogy e családból bárki is papnak ment volna, K. Ákos kivételével, akit személyesen megismerni sohasem volt alkalmam, noha körülbelül húsz éven át mind a ketten Egerben éltünk, de ő a családból, korai ifjúságától eltekintve, senkivel sem érintkezett. Hallottam, hogy papnövendék korában a teológia tudományában az akkori évfolyamok egyik kiválósága volt, úgyhogy a szeminaristák többször is vitatkoztak, vajon kiből lesz egykor egri érsek, K. Ákosból-e vagy a másik kiváló teológiai tanulóból, Sz. (Szmrecsányi) Lajosból. Nos, végül is Sz. Lajosból valóban egri érsek lett, K. Ákos pedig nem sokra vitte. Talán már kora fiatalságában is kiütközött hóbotos természete, ami később oly sok galibát okozott, de ez idő örökre eltűnt a múlt homályában, kénytelen vagyok tehát arra támaszkodni csupán, amit magam hallottam, vagy tapasztaltam. Arról sem tudok, hogyan teltek K. Ákos papi pályafutásának első éveit egy Tisza-menti faluban, csak arról a botrányos eseményről értesültem, ami a századforduló táján történt, amikor közvetlenül a nagyhét előtt K. Ákos vendégségbe ment egy ismerős plébánoshoz a Tisza túlsó partján, a folyó pedig másnapra úgy megáradt, hogy a vendég nem juthatott vissza idejében a saját falujába, ott pedig a falusiak nem tudtak már másik papot szerezni hirtelenében, talán nem ismerték a módját, hogyan fogjanak az ilyesmihez, s vegyük tekintetbe az akkori kezdetleges hírközlési és utazási lehetőségeket. Mert akkoriban sokkal lassúbb tempójú volt még az élet, mint a miénk. K. Ákos csak a húsvéti ünnepek utáni kedden

jutott vissza falujába valamiféle ladikon, s alighogy megérkezett, körülfogták a hívők, s főképpen a vénasszonyok sápítoztak: „Jaj, jaj, főtisztelendő úr, még húsvétunk se volt az idén!” K. Ákos azonban megőrizte nyugalma e kínos helyzetben is, és így válaszolt, elhallgattatva az asszonyi sírást-rívást és kishitűséget: „Nem volt? Majd lesz!” És már a következő napon, szerdán nekikezdett a nagyheti szertartásoknak, és annak rendje-módja szerint el is végezte valamennyit, persze mindet egy heti késedelemmel. Mivel pedig faluhelyen a húsvét nemcsak ünnep, hanem szórakozás is, a legközelebbi hét falu népe, amikor elterjedt a hír, hogy K. Ákos falujában későbbre esik a húsvét, odasereglett, s végigélvezte újra a nagyheti ájtatoskodások örömeit. K. Ákos jót akart, de amit tett, már-már eretnokség-számba ment, mert noha a húsvét időpontja változó, mégis szigorú szabályok szerint a tavaszi napéjegyenlőséghez igazodik, aminek K. Ákos fittyet hányt. Nem is került el az illetékes egyházi hatóság vizsgálatát, melynek folyamán kiderült, hogy gondolkodása, de talán elmeállapota is erősen eltér attól, amit az egyház papjaitól megkövetel. Nagy szerencséje K. Ákosnak, hogy nem az inkvizíció korában élt, mert bizony akkor el nem került volna a kőpadot és a máglyahalált. Ez emberségesebb időkben fölöttese megelégedtek annyival, hogy berendelték szolgálatra az érsekség székhelyére, és kinevezték az érseki líceumi könyvtár könyvtárosává. Különös egy intézmény volt ez, mivel könyvet sem kikölcsönözni, sem az olvasóteremben használni nem volt szabad, s a látogató a zárt szekrényekben elhelyezett kötetek aranyozott gerince helyett csupán a mennyezetnek az egyes tudományágakat ábrázoló freskóit bámulhatta meg, de tudományt nem szívhatott magába. Elmondták az idegenvezetők, hogy itt őrzik Mikes Kelemennek nem létező nagynénikéjéhez írott leveleit is. Közbevetőleg, egy nem létező nagynénivel folytatott levelezésnek egyaránt vannak előnyei és hátrányai, mert válaszra, vigasztalásra, nyájas szavakra hiába várunk, viszont feddéstől vagy kellemetlen családi pletykáktól sem kell tartanunk. K. Ákos tehát kapott egy stallumot, ahol nem volt semmi dolga, szerény fizetést, ellátást az érseki konyháról és egy szobát a líceum épületének második emeletén. Mivel pedig az egri líceumban igen magasak az emeletek, annál csodálatosabb, hogy amikor anyai nagyapám, negyvenegy évesen,

egy éjszaka, éjfél körül váratlanul meghalt szívrohamban,
bár előzőleg nem betegeskedett, és nem is panaszkodott a szívére,
K. Ákos éjjel két órakor megjelent a halottas háznál,
mondván, hogy kevéssel előbb megzörgették az ablakát,
s fölismerte nagyapám hangját, aki ezt kiáltotta be:
„Ákos! Elpályáztam!” Egyébként K. Ákos, mióta falujából
visszakerült, senkivel sem érintkezett a családból,
noha senkivel sem volt haragban. Az említett éjszakai
látogatás után nagyanyámnál sem járt soha többé.
Már említettem, hogy K. Ákos ablaka az érseki líceumban
igen magasan volt. Legföljebb tűzoltólétrával lehetett volna
kívülről megközelíteni, de nagyapám
nem tűzoltó volt, hanem törvényszéki bíró.
Ilyen előzmények után nem csoda, hogy amikor nyolcéves koromban
ki-ki rendeltek, mint többi osztálytársamat,
ministrálni a nagytemplomba, s egy ízben épp K. Ákoshoz kerültem,
aki az egyik mellékoltárnál misézett, félénk kisfiú létemre óvakodtam
fölfedni előtte kilétemet. A misét
szentségkítétel előzte meg, s K. Ákos, miután
elhelyezte a szentségtartót az oltárszekrény tetején,
mielőtt visszajöve elkezdte volna a lépcsőimát,
egy ujjal megfenyegette az oltáriszentséget, e szavak kíséretében:
„Aztán le ne essél!” Nemigen hallotta ezt rajtam kívül
senki, mivel messze voltak onnan a templomi padsorok,
s a főoltárnál nem is folyt mise, vagyis a templom
szinte üresen állt. K. Ákos azonban nem
fenyegetőleg, kihívóan vagy tiszteletlenül tette, amit tett,
hanem tréfásan, ajkán hamiskás mosollyal,
mint aki oly bizalmas barátságban van
a mennyeiakkal, hogy efféle ártatlan
tréfálkozást bízvást megengedhet magának. Természetesen,
a középkorban ezért is máglyára került volna,
ha valaki följelentí. Ezután hosszú ideig
csak a városban láttam néha-néha K. Ákost,
aki alacsony, kopasz emberke volt fiatalságom idején,
arcán a jámbor együgyűek jóindulatú mosolyával.
Nem is láthattam gyakran őt, mivel egyre inkább
kerülte az embereket, és csak a kora délutáni órákban,
kivált nyáron, amikor legforróbban süttött a nap,
sétálgatott a Főutcán, ahol mi laktunk,
s kétszáz méterrel odébb, a túlsó oldalon
állt a cisztercita gimnázium, ahol tanáraink
délután tanították a gyorsírást vagy a tanrendben nem szereplő
idegen nyelveket. K. Ákos még mindig az alacsonyabb rangú papok
fekete cingulumát viselte. Hetvenéves korában
hajdani szemináriumi vetélytársa, Sz. Lajos egri érsek

esperesi címet akart neki adni, hogy lila színű papi övet hordhasson,
de K. Ákos visszautasította, ezekkel a szavakkal:

„Lajostól nem kell!” És fekete övet viselt mindhalálig.

Élete két utolsó évtizedében a kóbor kutyák
istápolója lett. Télen szobájába vitte fel őket éjszakára,
hogy meg ne fagyjanak. Nyári forró délutánokon pedig,
mikor a gimnáziumba tartó vagy onnan jövő diákokat kivéve,
legföljebb egy-egy városi utcaseprő kavart
nyírfaseprőjével a Főutcán hatalmas porfelleget,
de össze nem söpörte a leülepedett port,
talán azért, hogy munka holnapra is maradjon,
aztán pár méterrel odébb másik felhőt kavart,
K. Ákos a kocsiót közepén kenyeret osztogatott a kutyáknak.
Utoljára is így láttam őt, nem sokkal halála előtt,
s ez a kép él róla örökre bennem.

Áll az út közepén a kis, töpörödött, öreg pap.

Hat-nyolc kutya ugrálja körül, a kicsik hasáig tudnak csak felugorni,
de a nagyobb kutyák K. Ákos kopasz fejét szántják végig ugrálás közben
praclijukkal.

A magasba tartott kenyérszelet körül a napkorong
mintha színarany monstrancia lenne.

S ahogy a csoport közelébe érek, látom, hogy K. Ákos ajka mormol valamit,
talán latin szavakat, mielőtt a kenyeret szétosztaná
a szegény, éhező, négy lábú teremtmények között,
melyeknek nincsen halhatatlan lelkük, és ezért
nem juthat részükül a túlvilági élet, mit a saját
kiváltságának tekint a tudatlan emberi dölyf.
Pedig habozás nélkül áldozzák értünk életüket,
hogyha rablók törnek a házra. És hány, de hány
pusztul el szomorú hűségéből éhen-szomjan gazdája sírján.
S ha rosszat tesznek is, csak ösztönből cselekszik,
nem gonoszságból, mint mi, emberek.

Az „Eretnek a századfordulón” című vers Kálnoky László: *Összegyűjtött versek*
c. kötetében jelent meg. Magvető, 1980. 361-366. oldal.

1 Kálnoky László (Eger, 1912. – Budakeszi, 1985.)

2 Sipista: hamiskártyás.

Ifj. Dósa József nyugalmazott sályi plébános levele dr. Csallány Dezső történészhez

Igen tisztelt Csallán Úr!

Mihály Gyula kunszentmártoni tanító úrtól értesültem, hogy Csallán Úr – mint e vidék történelmi adatainak buzgó kutatója és régiségeinek minden dicséretre méltó gyűjtőgetője – több, a régi Kunszentmártonra vonatkozó adatainak is birtokában van, melyeket hajlandó az érdeklődőkkel közölni.

Engedje meg, hogy mint ilyen érdeklődő jelentkezzem és szíves készségét igénybe venni bátor lehessen, tisztelettel és bizalommal kérve, hogy a ránk vonatkozó, bennünket mint kunszentmártoniakat érdeklő adatokat velem megismertetni, illetve – amennyiben azok valamely kiadványban már megjelentek – ezt átolvasásra hozzám származtatni, vagy a beszerzési forrást megnevezni szíveskedjék, – megjegyezvén, hogy a Gyárfás-féle „Jászkunok története” c. munkának ránk vonatkozó adatait már kiírtam magamnak.

A határban már talált s még található régiségekről még lesz – esetleg személyes – alkalmam és szerencsém Csallán Úrral beszélgetni, illetve a teendőkről tervezgetni.

Egyelőre most csak a fenti szívességet kérem teljes bizalommal és a viszontszolgálat teljes készségével.

Fogadja előre is hálás köszönetemet és őszinte tiszteletemet, mellyel vagyok

Kunszentmárton, 1914. 10/11

alázatos szolgálja

Dósa József
nyug. sályi plébános

U.i. Lakásom az állami iskola épületben Schóber Alajos igazgató-tanító, sógoromnál van. Ha esetleg útja lenne Kunszentmártonba, bizalmas látogatásának rendkívül örvendének. Dósa.

**A kunszentmártoni születésű Turcsányi Antal hatvani állatorvos
1939. október 6-án kelt levele Szabó Elek besenyőtelki esperes-plébánoshoz**

Főtisztelendő Szabó Elek
esperes-plébános úrnak
BESENYŐTELEK

Kedves Elek!

Szentmártonban jártam a tavasszal. Ott akadt a kezembe Gyurkánál (dr. Turcsányi György ügyvéd) a Te dicséretes szorgalmadból sajtó alá rendezett „Kunszentmárton története” című könyv. Régen kívántam már tudni a város eredetét s az ott lévő érdekes dolgokat. Az egész város eredete és ügye nagyon megkapott, de legjobban megfogott a Dósa József plébánosra vonatkozó leírás. A leírásnál szó szerint ismerteted Veress János tanító emléksorait, valamint Bene Mihály mesterszállási káplán ravatalnál tartott gyászbeszédének egy részét. Veress tanító úr régi fakult írásokból összeállított ismertetése részben helytálló, Bene káplán beszéde azonban valóban „gyászbeszéd”. Úgy festi le boldogult plébános urat, mint egy rettenő szomorú embert, aki bánatos szemének sósízú könnyeivel mondta a misét. Én ismertem Papbácsit, mert négy évig közvetlen közelében éltem, de sohasem láttam mosolygósabb kék szemet, mint az övé volt. Szabolcsban „mosolygós szemű pap”-nak hívták. Könyved Veress tanító úr nyomán eléggé dicsérőleg emlékezik meg abban a tömör mondatban, melybe működését és egyéniségét beleszorítja, de sokkal jellegzetesebb volna, ha minden dicsérő szó nélkül csak felsorolná azt a nagy tevékenységet, melyet 25 évi plébánoskodása alatt kifejtett.

Sohasem volt Szentmártonnak tevékenyebb papja.

Az ő közreműködésével épült fel a csonka torony a mai sudáralakúvá. Az új orgona, templombővítés, templomfestés. Ő építtetett új tanyát a papföldre, egy kis mulatólakot a kert közepén (körülötte a kertet én csináltam). Még szőlőt is szerzett a plébániának. Csináltatta a mesterszállási templomot. Ő taníttatta I. gimnáziumtól kezdve ifj. Dósa József plébánost, Eberhard György napkori fiút, Halász Lacit (Bédát) papoknak. Eberhard mint IV. éves teológus halt meg. Halász Laci pedig szentelés előtt kiugrott. Ifj. Dósa beteges ember volt, rövid ideig élhetett hivatásának. Tehát ezekkel a taníttatásokkal sok szerencséje nem volt. Jómagam is neki köszönhetem nagy részben, hogy valami lettem. Te, mint szintén pap, jól tudhatod, hogy sem az előljáróságot, sem a híveket nem könnyű olyan dologba belevinni, ami pénzkidrással jár. Elképzelheted tehát, hogy milyen tevékenységet kellett neki kifejtenie addig, míg mindezeket létrehozta. Nem kell tehát azon csodálkozni, hogy – mivel híveitől anyagi áldozattal járó létesítményt alkotott – nem volt népszerű. Őt azonban ez legkevésbé sem búsította, sőt állandóan kedélyes volt, melyet kb. 120 drb. ma is birtokomban lévő sűrűn teleírt 4 oldalas levéllel,

Turcsányi Antal

részben levelezőlappal tudnék igazolni. Sőt egy ízben egy audiencia alkalmával az érseknek is kijelentette: „Nem hagyom a jó kedvetem elrontani.”

Hogy támadásnak lesz kitéve a szentmártoniak részéről, azt ő előre is tudta. Mert mikor a kinevezést ment megköszönni, Samassa érsek azt mondta neki: „Fiú, megesznek a kunok!” – ő azt felelte: „Kegyelmes Uram, én is kun vagyok!”

Abban nagyon igaza van Veress tanító úrnak, hogy utazni szeretett. Fiatal napkori plébános korában dr. Józsával, Szabolcs megye híres orvosával és egy Divizi nevű fotográfus cimborájukkal bejárták Máramarost, Bukovinát és Erdélyt – gyalog! Erről egy útleírást is adott ki, amely, sajnos már nincs meg. Mint fiatal papot őt küldték ki 1879-ben Szabolcs vármegye képviselőjeként Budapestre Rudolf trónörökös budai lakodalma alkalmával. Kétszer megjárta Rómát, egyszer Jeruzsálemet.

Most arra kérnélek, hogy amennyiben – mint ígérted – könyvednek II. részét is kiadod, emlékezz meg arról a munkásságról, mely I. könyvedből kimaradt, s amely úgy vélem, hogy ha már egyszer történetet írunk vagy sorolunk fel, vonatkozzék az csak egy városra vagy emberre is, csak úgy lesz hiteles, ha a valóságot megközelíti. A valóság pedig – az ő tevékenysége – amelyet már felsoroltam s amelyet Te is ismerhetsz, megemlítve nincs.

Ha megírnád azt, hogy miképp lehet eljutni Hozzád, viszonoznám dr. Holissal tett kedves, de nagyon régi látogatásodat. Akkor beszélhetnénk még egyet-mást Pappácsi dologról.

A napokban kedves látogatásként beállított hozzám Devánszky Ignác, akit Tiszaszentimrérről Pásztóra helyeztek át.

Familia jól van, Neked is minden jót kívánva, a közeli viszontlátás reményében vagyok szeretettel

bátyád:

Hatvan, 1939. október 26-án

Turcsányi Antal

Fodor József nagyváradai püspöki helynök köszöntése 2012. november 11-én

Főtisztelendő Helynök Úr! Kedves Hívek!

Régi hagyomány városunkban és egyházközségünkben, hogy égi patrónusunk, Szent Márton ünnepén emlékezünk meg jeles és kiemelkedő évfordulóinkról, olyan múltbeli eseményekről, amelyek hatást gyakoroltak településünk életére, az itt lakók lelki fejlődésére, kulturális előrehaladására. Három évvel ezelőtt, 2009-ben ünnepeltük gyönyörű templomunk felépítésének 225., a következő esztendőben, 2010-ben pedig kibővítésének és püspöki felszentelésének 100. évfordulóját. Most is emlékezünk, mégpedig arra, hogy kereken 200 évvel ezelőtt, 1812 novemberének első napjaiban kezdte meg Kunszentmártonban plébánosi szolgálatát báró Bémer László, a későbbi tragikus sorsú nagyváradai püspök. Így válik érthetővé, hogy miért üdvözölhetünk körünkben olyan kiváló személyiséget, aki a mai ünnepre Nagyváradról érkezett hozzánk.

Őszinte tisztelettel, szeretettel és – szerénytelenség nélkül mondhatom – régi barátsággal köszöntöm az egybegyűlt hívek nevében is főtisztelendő Monsignore Fodor József apát, kanonok, pápai prelátus, püspöki általános helynök urat, a nagyváradi székeskáptalan agyprépostját, aki elfogadva meghívásunkat, eljött hozzánk, hogy búcsúújszentmisénk bemutatásával, szolgálattevésével együtt ünnepeljen velünk. Hálát adunk a jó Istennek, hogy régi vágyunk teljesüléseként ma ide vezérelte hozzánk. Hármaskapcsolat fűz Helynök Úrhoz mindnyájunkat, akik Szent Márton ünnepére egybegyűltünk. Első a jó Istenhez, a Szent István királyunktól ránk hagyományozott és Szent László által tovább erősített katolikus keresztény hitünkhöz való tartozásunk; második az évszázadok viharai ellenére hűségesen megőrzött magyarságunk, harmadik pedig éppen báró Bémer László személye, aki Kunszentmártonnak 1812-től 1816-ig, négy éven keresztül jeles lelkipásztora, 1843-tól 1850-ig, a szabadságharc leverését követő politikai megtorlásig pedig Nagyváradnak kiváló püspöke volt.

Helynök úrral kunszentmártoni útítársaink jelenlétében több mint húsz évvel ezelőtt találkoztunk először Nagyváradon. Kitűnő idegenvezetése nyomán ismerhettük meg a gyönyörű székesegyház ezernyi értékét, az altemplomban tiszteleggettünk egykori plébánosunk, báró Bémer László sírhelyénél. Nagy öröm és megtiszteltetés számunkra, hogy most eljött hozzánk Nagyváradról, Szent László királyunk és a nemrégiben boldoggá avatott Bogdánffy Szilárd vértanú püspök városából, a Körös-parti Athénból. Mi pedig szeretettel köszöntjük Helynök Urat, a Hármaskörös partján elterülő Kunszentmártonban, a „Dicsértessék” városában, ahol templomunk tornyának magaslatán őrködő „tormos” egykor a harangok óraütését követően Dicsértessék a Jézus Krisztus köszöntéssel adta tudtára a lakosságnak, hogy a várost nem fenyegeti sem tűz-, sem árvíz-, sem egyéb veszély. Köszöntjük jászapáti őseink által közel 300 évvel ezelőtt újraterleptett városunkban, annak 228 éves templomában, amely őseink hitét, Isten iránti hűségét és Szent Márton példáját követve az embertestvérek iránti segítő szeretetét hirdeti. Mai nemzedékünk sem szeretne méltatlan lenni nagynevű elődeinkhez.

Főtisztelendő Helynök Úr! Örülünk, hogy együtt dicsérhetjük üdvözítő Urunkat, Istenünket, tisztelhetjük az irgalmas felebaráti szeretet példaképét, hűséges égi pártfogónkat, Szent Márton püspököt s együtt róhatjuk le kegyeletünket báró Bémer László kunszentmártoni plébános, a későbbi nagyváradi püspök emléke előtt, aki 200 éve misézett először ennél az oltárnál, de akinek éppen ebben az évben halála 150. évfordulójára is emlékezünk. Öröm látni, hogy sok vidéki vendégünk mellett egykori származási helyünkről, Jászapátiról is érkeztek zarándokok, erősítve ezzel is összetartozásunk szálait.

S ezt az örömet koronázza meg magas jelenlétével Fodor József helynök úr, akit ismételten szívből köszöntök. Isten hozott, érezd magat körünkben otthonosan, fogadd szeretettel kis ajándékunkat, és a jó Isten vezérelje papi életed minden lépését!

Józsa László